

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Наставна програма

СОЦИОЛОГИЈА

за II година

гимназиско образование

Скопје, 2025 година

ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставен предмет	Социологија
Вид/категорија на наставен предмет	Задолжителен
Година на изучување	II (втора)
Теми/подрачја во наставната програма	• <i>Социологијата кога, како, зошто?</i> • <i>Патување низ општествата и културите</i> • <i>Општествените организации и институции како темел за функционирање на општеството</i> • <i>Светот што се менува, како и зошто?</i>
Број на часови	2 часа неделно/72 часа годишно
Опрема и средства	За постигнување на резултатите од учењето и за успешно реализирање на предвидените активности на учениците, наставата се реализира во опремена училница – кабинет со современи нагледни средства и паметни уреди. Се препорачува да има преглед во училницата за полесен визуелен и аудио контакт помеѓу учениците и наставникот и помеѓу самите ученици, а клупите да бидат наредени во разни варијанти зависно од активностите кои ќе се изведуваат на часот (фронтални, индивидуални, во пар или во групи)
Норматив за наставен кадар	Наставата по предметот Социологија за II (втора) година средно гимназиско образование ја изведува наставник со завршени: • студии по Социологија, VII/1 или VIA според МРК и 240 ЕКТС, и со здобиена соодветна педагошко-психолошка и методска подготовка на акредитирана високообразовна установа

РЕЗУЛТАТИ ОД УЧЕЊЕ

Тема: **СОЦИОЛОГИЈАТА КОГА, КАКО, ЗОШТО?**

Вкупно часови: 8

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна:

1. да ја воочи потребата од создавањето на социологијата како општествена наука (ги објаснува општествено-историските околности кои довеле до нејзината појава и нејзиниот развој).
2. да го објаснува значењето на социологијата како наука и да го определува нејзиниот предмет на проучување.
3. ги објаснува учењата на основачите на социологијата.
4. да ги анализира и спореди теоретските ориентации во социологијата.
5. да ја објасни методологијата на социолошките истражувања.

Содржини (и поими)	Стандарди за оценување
• Како и зошто настанала социологијата (Социологија; <i>societas+logos</i>)	• Ги објаснува општествено-историските околности во кои настанува социологијата. • Го објаснува значењето на името и предметот на социологијата.
• Основачи на социологијата (Огист Конт, Херберт Спенсер, Карл Маркс, Емил Диркем, Макс Вебер)	• Ги препознава основачите на социологијата и умее да ги протолкува нивните учења. • Ги споредува учењата на основачите на социологијата, ги воочува сличностите и разликите во нивните теории.
• Теоретски ориентации во социологијата (позитивизам, теории на конфликт, функционализам, структурализам, симболички интеракционизам, постмодернизам)	• Ги воочува разликите меѓу теоретските ориентации во социологијата. • Ги препознава учењата на различните теоретски ориентации. • Ја согледува применливоста на теоретските ориентации во разбирањето на општествените појави и процеси.
• Фази, методи и техники во социолошките истражувања (методи, техники, анкета, интервју, набљудување, експеримент, статистика, социометрија, анализа на содржина,	• Ги знае фазите на социолошките истражувања. • Ги набројува и објаснува методите и техниките со кои се истражуваат општествените појави. • Прави разлика меѓу методите и техниките и можностите за нивно користење во соодветни социолошки истражувања.

компаративен метод, истражување на случај)	• Наведува примери со теми за социолошки истражувања и предлага соодветни методи и техники за нивно истражување. • Умее да формулира социолошко прашање што треба да се истражи.
Примери за активности Истражувачка активност: Учениците се делат во групи. Секоја група има задача да истражи „проблем“ кој бил актуелен во Европа во 18-19 век. (на пример миграции, револуции, урбанизација, индустријализација, сиромаштија, експлоатација и слично). Секоја група го истражува „проблемот“ и го претставува пред останатите групи. Се дебатира за потребата овие состојби во Европа да се објаснат по научен пат. Ја детектираат потребата од социологијата како наука во објаснувањето на состојбите кои настанале од тогашните случувања. Практична активност: На табла се прави табела во која се впишуваат имињата на неколку општествени науки: социологија, психологија, економија, историја. Се одбира еден општествен проблем по избор на ученикот (на пример сиромаштија) и се пополнува табелата од кој аспект секоја од наведените науки би го проучувала конкретниот проблем. На крај учениците заеднички изведуваат заклучок по што социологијата се разликува од останатите науки и што ја прави посебна? Квиз: Мини квиз на тема „Погоди кој сум јас“ На ливчиња се напишани реченици кои прикажуваат учења на социолози (основачите на социологијата кои се изучуваат) и принципи на социолошките теории. Учениците претходно добиваат задача секој од нив да подготви по едно ливче со реченица. Откако ливчињата ќе се измешаат секој ученик извлекува ливче и погодува за кој социолог или теоретска ориентација станува збор. На пример: „Класната борба е единствено решение за експлоатацијата на работничката класа“ (Карл Маркс). Истражувачка активност: Учениците спроведуваат мини истражување во училница. Поделени се во 5 групи. Секоја група избира тема на која го врши своето мини истражување, на пример „Училишните униформи слобода на избор или губење на индивидуалноста?“ Ги следи фазите на социолошките истражувања, одбира методи и техники, ги прикажува резултатите во кус извештај. Секоја група презентира пред останатите соученици а секој ученик од групата треба да ја објасни својата улога во процесот на истражувањето.	
Тема: ПАТУВАЊЕ НИЗ ОПШТЕСТВАТА И КУЛТУРИТЕ Вкупно часови: 25	
Резултати од учење Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна: 1. да го објасни значењето на поимот општество и неговиот развој. 2. да ги објасни карактеристиките на досегашните општествата. 3. да ја определи улогата на културата во животот на човекот и формирањето на неговиот идентитет. 4. да ги осознае елементите, видовите и поделбите на културите. 5. да ги воочи последиците и придобивките од културните контакти. 6. да ги препознае карактеристиките на современата култура и нејзиното влијание врз младите.	

7. да ја препознае важноста од социјализацијата и културализацијата на човекот низ фазите и факторите низ кои поминуваат.
8. да ја согледа неопходноста од интеракцијата и комуникацијата за градење на односите меѓу луѓето во општествата.
9. да ги идентификува девијантните појави и причините за нивното настанување.

Ученикот/ученичката ќе:

1. се сродува со идејата за борба против дискриминација на секое општествено и културно поле.
2. почувствува потреба за слобода во процесот на градење на личниот и општествениот идентитет.

Содржини (и поими)	Стандарди за оценување
Што е општество (општество, општествена појава, општествен процес)	- Го објаснува поимот општество. - Знае зошто и како се развиваат општествата. - Ги идентификува карактеристиките на општествата. - Прави разлика помеѓу општествена појава и општествен процес. - Наведува примери за општествена појава и општествен процес. - Препознава и наведува актуелни општествени појави и општествени процеси
Општествата низ времето (примитивно/ловечко-собирачки, сточарско-земјоделски, традиционални, модерни, современи општества, општествено-економски формации: првобитни, робовладетелски, капиталистички, социјалистички)	- Препознава типови на општества според нивните карактеристики. - Препознава карактеристики на општествено- економските формации. - Наведува карактеристични општествени појави во различни општествено-економски формации. - Разбира како општествата се разликувале според начинот на живот и процесот на производство.
Општествена промена (општествена промена, еволуција, револуција)	- Ги објаснува причините за општествените промени. - Ги согледува последиците врз општеството од општествените промени. - Наведува примери за општествени промени низ времето. - Ги согледува позитивните и негативните последици од општествените промени. - Прави разлика помеѓу поимите еволуција и револуција. - Наведува примери за општествени промени кои се случиле по пат на еволуција и револуција.
Културата како начин на живот (култура, вредности, норми, обичаи, симболи, културна меморија)	- Го определува поимот култура. - Ја објаснува разликата помеѓу културата и општеството. - Ги препознава елементите на културата.

• Поделби на културата (култура, цивилизација, материјална култура, духовна култура, експлицитна култура, имплицитна култура, симболичка култура, јазик, традиционалистичка култура, популарна култура елитна култура, поткултура, противкултура)	• Ги разликува поимите култура и цивилизација. • Ја идентификува разликата помеѓу материјална и духовна култура. • Разликува експлицитна и имплицитна култура. • Воочува разлики помеѓу традиционалистичка, популарна и елитна култура. • Го согледува значењето на симболичката култура (јазикот). • Наведува примери за различни видови култури. • Идентификува поткултури и противкултури. • Ги идентификува поткултурите на кои им припаѓа. • Ги анализира причините поткултурите да преминат во противкултури.
• Културен идентитет (културни сличности, културни разлики, културни универзалии, акултурација, адаптација, енкултурација, асимилација)	• Препознава културни идентитетски карактеристики. • Изработува лична идентитетска карта во која ги опфаќа културниот, етничкиот, социјалниот, родовиот и личниот идентитет. • Го согледува значењето на културните сличности, разлики и универзалии. • Наведува примери за културни сличности, разлики и универзалии. • Ги категоризира видовите културни контакти (акултурација, адаптација, енкултурација, асимилација). • Наведува примери за културни контакти и последиците од нив.
• Видови однесување и пристап кон културата (стереотипи, предрасуди, дискриминација, етноцентризам, културен релативизам, шовинизам, сексизам, хомофобија, расизам, интеркултурализам, космополитизам)	• Ги објаснува стереотипите, предрасудите и дискриминацијата како начин на однесување и пристап кон културите. • Ги набројува различните пристапи кон културите. • На даден пример препознава што е културен релативизам. • Објаснува што е шовинизам, етноцентризам, сексизам, хомофобија, расизам, интеркултурализам, космополитизам. • Го определува својот став кон културите (дали е етноцентричен, културен релативист, космополит, сексист, хомофоб, интеркултуралист, шовинист, расист). • Наведува и препознава примери за етноцентризам, културен релативизам, шовинизам, сексизам, расизам, космополитизам.
• Современа култура, младите и културата денес	• Ги анализира медиумите како дел од современата култура. • Ги воочува карактеристиките на медиумите поодделно.

(медиумска култура, младинска култура)	• Го согледува влијанието на современата култура врз младите. • Примери за влијанието на социјалните медиуми врз младите. • Посочува примери за влијанието на младите врз социјалните медиуми.
• Патот на човекот низ социјализацијата (социјализација, културализација; примарна социјализација, секундарна социјализација, терцијарна социјализација)	• Ги објаснува поимите социјализација и културализација. • Ги објаснува фазите во процесите на социјализација и културализација.
• Фактори/агенси на социјализацијата (семејство, врсници, училиште, медиуми, јавност);	• Ги набројува и објаснува факторите/агенсите на социјализацијата. • Прави разлика помеѓу различни фактори на социјализација (семејство, врсниците, училиште, медиуми, јавноста). • Преку пример објаснува кои фактори во моментот имаат најголемо влијание врз неговата/нејзината социјализација
• Социологија на генерациите и животните циклуси (детство, младост, зрелост и старост (X,Y,Z генерации) идентитетска социјализација, родова социјализација)	• Препознава карактеристиките и наведува примери на генерациите низ нивните животни циклуси. • Ги опишува карактеристиките на детството, младоста, зрелоста и староста. • Препознава како животните циклуси се манифестираат кај X,Y,Z генерациите. • Го објаснува значењето на родовата социјализација за современото општество. • Дискутира за родовата социјализација и нејзиното влијание врз сите сегменти на општеството.
• Индивидуализам и колективизам; конформизам и неконформизам (индивидуализам, колективизам, конформизам, неконформизам)	• Објаснува, споредува и анализира што е индивидуализам и колективизам. • Објаснува, споредува и анализира што е конформизам и неконформизам. • Го определува своето однесување како конформистичко или неконформистичко.
• Интеракција (интеракција, размена, соработка, натпревар, конфликт)	• Го определува значењето на поимот интеракција. • Објаснува што е размена, соработка, натпревар и конфликт. • Наведува примери и преку нив ги посочува формите на интеракција.
• Комуникација (интеракција, размена, соработка, натпревар, конфликт)	• Го определува значењето на поимот комуникација. • Објаснува што е вербална, невербална, реална и виртуелна комуникација.

	• Ја согледува разликата и поврзаноста меѓу поимите интеракција и комуникација.
• Општествени улоги (општествена улога, наследени улоги, стекнати улоги, трајни улоги, привремени улоги, парцијални улоги, глобални улоги, конфликт на улоги)	• Го разбира значењето на поимот општествена улога. • Разликува различни видови на општествени улоги (наследени, стекнати, трајни и привремени, парцијални и глобални улоги). • Ги препознава и објаснува формите на општествените улоги во секојдневниот живот. • Ги детектира улогите во кои се наоѓа. • Препознава ситуации на конфликт на улоги преку лични искуства.
• Општествена девијација кога, зошто и како? (девијација, санкции)	• Го разбира социо - културниот контекст на општествените девијации. • Сфаќа зошто луѓето понекогаш ги прекршуваат нормите на однесување во општеството. • Разбира како општествените девијации зависат од вредностите, нормите и санкциите. • Препознава кога конформизмот и неконформизмот стануваат причини за девијантно однесување.
• Видови на девијации (прекршоци, криминал, организиран криминал, државен криминал, малолетничка деликвенција, непотизам, корупција, кронизам, мобинг, булинг, вандализам)	• Објаснува што се прекршоци, а што криминал и ги споредува. • Објаснува што е државен криминал (криминал на државата), малолетничка деликвенција, непотизам, корупција, кронизам, мобинг, булинг, вандализам. • Ги согледува негативните последици од општествените девијации врз развојот и функционирањето на општеството.
• Зависности (токсикоманији, психотропни супстанции, алкохолизам, никотинизам, зависност од технологија)	• Објаснува што е зависност, набројува и објаснува видови зависности. • Ги воочува причините и негативните последици од зависностите врз поединецот и општеството, наведува примери и ги анализира. • Прави анализа на своето однесување во однос на зависностите.
Примери за активности: Креативна активност: Учениците индивидуално запишуваат листа на општествени појави и процеси. Потоа на таблата се црта стебло кое треба да асоцира на дрво и учениците ги запишуваат појавите и процесите кои ги предлагаат како гранки на дрвото. Оние кои ќе се повторуваат може да се впишат во вид на лист или плод на дрвото. Со оваа активност учениците ќе учествуваат во визуелизација на општеството и појавите и процесите кои се негов дел.	

Анализа, симулација, дискусија: Учениците се делат во групи и секоја група добива задача да ги објасни карактеристиките на едно општество и една општествено-економска формација преку некоја животна ситуација актуелна и денес (на пример потреба од технологии). Секоја група ја адаптира ситуацијата кон општеството кое го обработува. Групите презентираат пред останатите ученици а тие препознаваат за кое општество станува збор.

Наставникот прави листа на промени во која се вклучени општествени но и природни промени. Учениците ги препознаваат општествените промени и дискутираат за нив од аспект на нивното влијание врз општеството, дали се позитивни или негативни. Преку оваа активност воочуваат општествени промени, какво е нивното влијание врз поединецот и општеството, дали промената која за некого е позитивна мора да биде позитивна и за останатите?

Истражувачка активност: Учениците се делат во две групи (ако бројот на ученици во класот е поголем може на 4). Едната група добива задача да истражи промена која се случила по пат на еволуција (на пример развојот на мобилните телефони, модата низ времето и слично) а другата по пат на револуција (на пример Француската буржоаска револуција, интернетот и слично). Секоја група истражува како се случила промената, колку брзо се одвивала и какви последици оставила зад себе? Групите презентираат и се развива дискусија во насока на анализа на двата процеси: што е заедничко а што различно меѓу двата процеси, дали се преплетуваат т.е. дали во еволуцијата има елементи на револуција и обратно? Целта на активноста е учениците да ги воочат карактеристиките на двата типа промени и последиците врз општеството од нив.

Истражувачка активност: Учениците имаат задача да подготват текст/презентација на тема „Мојот ден“ (како поминуваат, со кои активности се бават, во какви контакти стапуваат и како се чувствуваат во еден обичен ден). Учениците ги презентираат пред класот своите белешки и анализираат кои се причините поради кои нивните активности во текот на денот се слични или различни. Споделуваат со какви искуства и ставови се стекнуваат. Учениците се делаат на 4-5 групи (во зависност од големината на класот.) Секоја група добива задача да опише некоја култура (на пример: македонска, словенечка, културата на Англија, културата на Русија, кинеска, мексиканска и др.), според географската положба, историјата, менталитетот, најбитните културни обележја и уметнички дострели, политичкото уредување, економијата, степенот на развојот на демократијата, односите кон други култури и др. За истражувањето користат извори од интернет. Групите презентираат до какви сознанија дошле. Активноста има за цел да се согледаат културните разлики и сличности и да се споредат со личните културни обрасци и да утврдат причини за стереотипи, предрасуди и дискриминација.

Практична активност: Учениците пополнуваат работен лист со примери во кои препознаваат етноцентризам, културен релативизам, шовинизам, сексизам, расизам, космополитизам (искажете може да бидат и прикажани на ЛЦД проектор):

1. Во некои култури луѓето се поздравуваат без воопшто да имаат контакт. Тоа ми беше баш интересно;
2. Нема поубава музика од нашата, традиционална. Сите останати ми се неважни.
3. Само нашиот народ знае да се бори за слобода. Сите останати се незаинтересирани за своите права и слободи.
4. Не само што лошо возат, туку жените и не знаат да паркираат.
5. Белците се најмоќната раса на светот
6. Каде и да одам сите култури како да се мои.

Целта на активноста е учениците практично да ги препознаат начините на однесување кон различни култури.

Анализа: Учениците запишуваат на кои поткултури им припаѓаат. Анализираат како поткултурата на која и припаѓаат може да премине во противкултура. Целта на активноста е да ги воочат разликите меѓу поткултурите и противкултурите.

Анализа: Учениците се делат во групи од кои што секоја има задача да ги прикаже и да ги анализира (поткрепени со примери) последиците од технолошките иновации во современата култура (на пример од медиумската и виртуелната култура) со посебен осврт на влијанието на овие иновации врз младите. Активноста има за цел да им овозможи на учениците да ги разберат сите аспекти на влијанието на развојот на технологијата врз културните промени и обратно, влијанието на културата врз можноста за развојот и примената на технологијата.

Компаративна анализа: Наставникот на таблата запишува неколку однесувања кои се производ на социјализацијата и неколку кои се производ на културализацијата. Учениците работат во пар и ги селектираат во две колони. Неколку парови презентираат пред класот и објаснуваат што е разлика меѓу едните и другите однесувања (на пример социјализација: чекање ред, почитување правила; културализација: празнување, учење рецепт за традиционално јадење и слично).

Компаративна анализа: Учениците се делат во две групи (примарна и секундарна социјализација) и ги анализираат агенсите кои припаѓаат во секоја од фазите. Наведуваат вештини, знаења кои ги стекнале во двата процеси. Ги анализираат агенсите и потенцираат кој од нив е најважен во нивната моментална развојна фаза од личноста. Аргументираат зошто е тоа така? (очекувано тоа да се врсниците).

Истражување: Се користи метод на превртена училница. Учениците имаат задача претходно да се подготват за часот: да ги истражат карактеристиките во однесувањето на X,Y и Z генерациите. На часот ги обработуваат карактеристиките на 4 те фази од развојот на личноста (може да ги изработат во групи и да презентираат а може и фронтално) и добиваат задача да анализираат однесување на дете, младинец, зрела личност и старец во иста ситуација но од аспект на X,Y и Z генерациите. Предлог ситуација прослава на роденден, активности за време на викенд, штедење, и слично (наставникот треба да изготви сценарио за ситуацијата која одговара на структурата на учениците на класот во кој се реализира активноста).

Компаративна анализа: Прикажи го своето однесување низ призмата на одлучување во различни ситуации! Наставникот нуди неколку примери низ кои секој ученик индивидуално го согледува начинот на кој ги донесува одлуките и се препознава како индивидуалист/колективист или конформист/неконформист. Примери:

Индивидуалист: „Решив да го сменам класот поради тоа што ќе се префрлам на друго подрачје“.

Колективист: „Учествувам во новогодишниот базар затоа што сакам мојот клас да биде најдобар“!

Конформист: „Не сакам да го одложиме тестот но молчев за да не се вовлечам во конфликт со соучениците“!

Неконформист: „Кажав дека екскурзијата која ја избра мнозинството е напорна и скапа иако знаев дека моето мислење е различно од мислењето на мнозинството“.

Прави свој приказ (на пример процентуален) и согледува која четвртина од целото е најголема. Колку често го искажува или премолчува своето мислење и дали почесто ги застапува интересите на групата или личните? Целта на активноста е да го воочи личното однесување но и како овие индивидуални однесувања се рефлектираат на развојот на општеството.

Анализа на сценарио: Наставникот дава текст/сценарио во кое се застапени сите видови интеракции. Текстот може да се прикаже на ЛЦД проектор. (Пример за сценарио: Ања и Селма се другарки уште од градинка. Живеат во ист влез и нивното другарство е цврсто и

поради пријателството на нивните родители. Заедно одат на многу воннаставни активности, играат хип-хоп, одат на одбојка и многу често учат заедно. Ања има талент за странски јазици и математика а Селма многу добро ги разбира природните науки. Овие свои таленти ги надополнуваат со взаемно помагање во пишување на домашните задачи. Заедно излегуваат и имаат исто друштво. Селма е малку подобра на тренинзите по одбојка и доби понуда да игра во друг клуб. Иако тешко ја донесе одлуката таа сепак реши дека ќе прифати и си замина од клубот во кој тренираа со Ања. Разделбата им падна тешко на двете другарки. Сепак најголем предизвик за нивното пријателство се случи во мигот кога двата тима се најдоа на спротивната страна. За прв пат Ања и Селма играа една против друга, во спротивни тимови. Двете сакаа победа за својот тим но не сакаа да ја повредат ниту другарката. По натпреварот во кој победи тимот на Ања се случи мал инцидент во кој се вмешашаа тренерите на двата тима. Ања и Селма се повлекоа не сакајќи да го нарушат своето долгогодишно пријателство.) Учениците индивидуално ги идентификуваат формите на интеракции кои ги забележуваат во текстот. Секој ученик во тетратката ги запишува интеракциите кои ги имал/а во текот на тој ден. Споделуваат фронтално. Целта на активноста е да се воочи разликата меѓу формите на интеракција и да се препознаат во секојдневието.

Квиз: Учениците на часот играат асоцијации, поделени во 4 групи. Секоја група треба на останатите да им објаснува поими од начините на комуникација која е „нејзина“. Останатите групи погодуваат за кој поим се работи и на која форма на комуникација припаѓа. Целта на активноста е преку невербална комуникација на забавен начин да ги препознаат карактеристичните начини на комуникација.

Компаративна анализа: Учениците набројуваат видови на општествени улоги. Наставникот ги запишува на таблата во две колони (ги дели на припишани и стекнати но не потенцира со наслов). Откако ќе набројат доволен број општествени улоги наставникот прашува што е различно меѓу нив. Учениците треба самостојно да ги препознаат и наставникот го впишува насловот во соодветната колона. Врз основа на наведените улоги учениците ги издвојуваат и според други белези како трајни или привремени. Секој ученик во тетратката запишува лична ситуација во која му/и се случил конфликт на улоги.

Изработка на проект: Учениците изработуваат проект на тема Општествени девијации и зависности. Проектот се изработува на ниво на класот. Наставникот изработува критериуми според кој ќе го оцени проектот и одбира најдобро изработен проект во рамките на генерацијата. Најдобриот проект да се презентира пред учениците од целото училиште како работилница на тема „Штетноста од зависностите во општеството“. Особено може да се потенцира булингот како девијантно однесување поради неговата актуелност во училишната возраст. Целта на оваа активност е да се подигне свеста на учениците за сопственото однесување и како тоа се одразува на соучениците како и подигање на свеста за штетноста од пороци, зависности и слично.

Тема: **ОПШТЕСТВЕНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ИНСТИТУЦИИ КАКО ТЕМЕЛ ЗА ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ОПШТЕСТВОТО**

Вкупно часови: 25

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна:

1. да го согледа значењето и целите на општествените организации и општествените групи.
2. да ја согледа улогата на општествените институции (семејство, економија, политика, образование и наука, религија и уметност).

Содржини (и поими)

Стандарди за оценување

• Човековото делување преку општествените организации (општествена организација, формални организации, неформални организации, политички, економски, културни, социјални организации)	• Го определува поимот општествена организација. • Идентификува општествени организации во своето опкружување. • Ги споредува формалните и неформалните општествените организации според нивните карактеристики. • Го согледува значењето на формалните и неформалните организации во општеството. • Објаснува политички, економски, културни и социјални општествени организации. • Ја разбира дистрибуцијата на моќ помеѓу организациите. • Ги набројува и препознава општествените организации во опкружувањето според целта која ја имаат.
• Општествени групи (општествена група, отворени, затворени, примарни, секундарни, глобални, парцијални, привремени, трајни, мали, големи групи)	• Го разбира поимот општествена група. • Ги класифицира општествените групи според нивните белези. • Ги објаснува карактеристиките на отворените и затворените, примарните и секундарните, глобалните и парцијалните, на малите и големите групи. • Посочува примери за општествени групи според карактеристиките. • Ги набројува групите на кои им припаѓа и ги објаснува според белезите. • Ја воочува темелната улога од општествените групи во конструкцијата на општеството.
• Институциите како темел на општеството (институција)	• Го разбира значењето на поимот институција и нејзиното место во општеството. • Ги набројува основните институции во општеството.
• Семејство (семејство, традиционално, нуклеарно, еднородителско, реконструирано, посвоителско, авторитет)	• Го разбира значењето на поимот семејство. • Ги разбира функциите на семејството (репродуктивна, економска, воспитна). • Го согледува значењето на семејството како фактор на социјализацијата низ функциите кои ги врши. • Ги разликува различните видови семејства и нивните карактеристики (традиционално, нуклеарно, еднородителско, реконструирано, посвоителско). • Го разбира начинот на распределба на авторитетот и улогите во современото семејство.
• Современо семејство	• Го анализира современото семејство.

(современо семејство, брак, семејно насилство)	• Ги објаснува различните типови на бракови (формални, неформални, групни, истополови, без деца, верски). • Препознава и воочува карактеристики на семејно насилство (психичко, физичко, економско).
• Економија (економија, труд, пазар, пазар на труд, примарен, секундарен, терцијарен сектор)	• Објаснува што е економија, труд, поделба на трудот, пазар, пазар на трудот. • Ги согледува промените на пазарот на трудот во современото општество. • Ги набројува и објаснува секторите на економијата (примарен, секундарен, терцијарен).
• Современи начини на производство (автоматизација, специјализација, компјутеризација, роботизација, ВИ, современи номади)	• Ги споредува современите начини на производство и местото и улогата на човекот во секој од нив. • Ја коментира и дискутира употребата на ВИ и роботизацијата во економијата. • Прави анализа на последиците предизвикани ВИ и роботизацијата.
• Предизвици во современата економија (невработеност, екологија, конзумеризам, злоупотреба на труд (родова, етничка, политичка, религиозна), одлив на мозоци, економска миграција, синдикат).	• Ги наведува карактеристиките и последиците од индустријализацијата и постиндустријализацијата, поткрепени со примери (невработеност, конзумеризам, еколошки последици). • Го објаснува значењето на поимот злоупотреба на труд и го анализира од различни аспекти (родов, етнички, политички, религиозен). • Ги анализира причините за одлив на мозоци/економската миграција. • Ги разбира економските конфликти и улогата на синдикатот во нивното решавање и наведува примери.
• Политика (политика, моќ, власт, законодавна, извршна, власт)	• Го определува значењето на поимите политика, држава, власт. • Прави разлика помеѓу поимите политика, држава, власт и наведува видови власт. • Ја објаснува поделбата на власта во РСМ. • Разбира што е моќ, што е легитимна власт и како власта може да ја користи моќта.
• Држава (држава, право, политички партии, избори)	• Ја согледува улогата на државата во обезбедување на правата на граѓаните и нивните слободи како и нејзината задача да ги задоволи потребите на граѓаните. • Ја разбира улогата на правото во регулирањето на односите помеѓу поединци и помеѓу групи.

	- Објаснува што се политички партии. - Го објаснува процесот на демократски избори.
Демократија (демократија, човекови права, граѓански права, слободи и обврски, граѓански активизам)	- Ја согледува поврзаноста на демократијата со човековите права. - Наведува примери за човекови/граѓански права. - Го согледува значењето од граѓанскиот активизам и потребата на општеството од активни граѓани. - Наведува примери на граѓански активизам и го согледува неговото значење за општеството. - Разбира какво е влијанието на политиката врз секојдневието на човекот. - Ја согледува неопходноста од исполнување на граѓанските обврски, наведува примери.
Образование и наука (образование, наука, доживотно учење, општество на знаење)	- Објаснува што е образование. - Објаснува што е наука. - Ги наведува придобивките од образованието и неговата поврзаност со личниот развој и со развојот на општеството. - Ги наведува придобивките од науката и нејзината поврзаност со општеството. - Ја објаснува поврзаноста на образованието и науката во современото општество. - Го разбира поимот општество на знаење и ги согледува неговите карактеристики во современоста. - Го разбира значењето на процесот доживотно учење во современото општество.
Етиката и технологијата во образованието и науката (етика, истражување, технологија)	- Ја согледува неопходноста од етичност во процесот на образованието и науката - Наведува примери и дискутира за улогата на технологијата во образованието и науката - Ја анализира поврзаноста на образованието и науката преку технологијата.
Религија (религија, монотеизам, политеизам, етички религии)	- Го објаснува поимот религија и нејзините функции (општествено-интегративна, психолошка, етичка, спознајна). - Ја објаснува поделбата на религиите (монотеистички, политеистички, етички). - Ги објаснува основните карактеристики на светските религии: христијанството, исламот, јудаизмот, хиндуизмот и будизмот.

	Идентификува видови религии според нивните карактеристики.
Религиски организации (црква, секта, деноминација, култ, религиски движења)	- Ги набројува религиските организации и нивните карактеристики. - Ја разбира промената на религиските организации низ развојот на општеството. - Ги наведува и анализира современите религиски движења.
Секуларизација (секуларизација, религиски конфликт, атеизам)	- Го објаснува поимот секуларизација и неговото значење. - Ја анализира РСМ како секуларна држава. - Ги наведува причините за религиски конфликти и начините на нивното надминување. - Ги согледува димензиите на религиските конфликти и дискутира за последиците од нив. - Ги согледува атеизмот како еден од аспектите на секуларноста.
Уметност и општество (уметност, ангажирана уметност, виртуелна уметност, културно наследство)	- Го разбира взаемното влијание помеѓу уметноста и општеството. - Ја разбира уметноста како општествена акција. - Го анализира процесот на ангажирана уметност во современото општество. - Ја согледува улогата на технологијата во развојот на уметноста (виртуелна уметност). - Го согледува значењето на уметноста како културно наследство.
Примери за активности: Истражувачка активност: Учениците добиваат задача да истражат една организација од опкружувањето по личен избор. Потребно е да ги пронајдат следниве информации за неа: Име и тип на организација, кој ја води, цел и активности. Учениците презентираат пред класот. Прават споредба на различни организации според карактеристиките кои ги наведуваат. Целта на активноста е да се воочат карактеристиките и различните видови општествени организации како и активностите со кои се бават. Анализа: Учениците добиваат задача на тема „Групите на кои им припаѓам“. Ги набројуваат групите на кои им припаѓаат и ги наведуваат нивните белези: Име на групата, вид, причина за припаѓање на групата и придобивки од припадност на конкретната група. Учениците презентираат фронтално и споредуваат колкав е бројот на групите на кои им припаѓаат. Прават анализа кои групи се најзастапени т.е. се повторуваат кај најголем број ученици. Прават скала на важност на табла, во која ги впишуваат најчесто повторуваните групи. Ги анализираат придобивките од припадноста во групите. Целта на оваа активност е учениците да ја воочат важноста од општествените групи и придобивките од нив. Актуализација: По избор на наставникот на часот се гледа една епизода од Македонски народни приказни каде има елементи на традиционално семејство. По гледањето на епизодата учениците ја реконструираат содржината од современ аспект односно од аспект	

на современо семејство. Целта на оваа активност е да ги воочат разликите во распределбата на моќта и односите меѓу членовите на семејството некогаш и сега.

Изработка на проект: Учениците учествуваат во мини-проект наречен „Економијата од примитивно општество до вештачка интелигенција“. Поделени во 6 групи, секоја група има задача да направи анализа на економијата, пазарот, размената, начинот на производство во различно општество (првобитно, робовладетелско, феудално, капиталистичко, социјалистичко, современо-постиндустриско). Презентираат по редослед на развој на општествата и добиваат слика за развојот на економијата низ општествата.

Дебата: Наставникот организира дебата на тема „Роботизација“. Учениците се делат на две групи, едната го поддржува ставот дека роботите ја олеснуваат работата а другата група дека роботите ја земаат работата на луѓето. Целта на оваа активност е да се воочат позитивните и негативните страни на роботизацијата и учениците да развиваат критичко мислење.

Практична активност: Учениците прават еден вид дневник на потрошувачки навики. Водат евиденција за продуктите кои ги купуваат во текот на еден месец и ги класифицираат како потребни и непотребни. Ги анализираат своите потрошувачки навики и што ги поттикнува да купуваат одредени производи (ги насочува кон реклами, инфлуенсери и слично) Дискутираат фронтално со соучениците. Целта на оваа активност е да создадат самосвесност за своите потрошувачки навики во контекст на конзумеризмот.

Симулација: Учениците прават симулација на „власт“ која има легитимитет од целиот клас. Претседателот на класот (кој е веќе избран од соучениците и има „легитимна власт“) ја води симулацијата. Темата на симулацијата може да е било кој предизвик со кој се соочуваат учениците (на пример користење телефони, број на тестови во текот на неделата и слично) а нивна задача е да го решат. Предлагаат решенија, аргументираат и влегуваат во процесот на решавање, надминување на некој нивен проблем. На крајот од симулацијата доаѓаат до решение и се обидуваат да го имплементираат како правило. Активноста има за цел да им покаже на учениците што значи политиката во секојдневниот живот, демократијата и демократскиот начин на уредување на државата како и уживањето права кои таа ги гарантира.

Анализа на ситуации: Учениците пополнуваат работен лист на тема етиката во науката. Во работниот лист се наведени ситуации кои ученикот треба да ги определи како етички или неетички. Примери за прашања кои може да ги содржи работниот лист:

- Научник користи податоци од луѓе кои не се согласиле да учествуваат во научно истражување.
- Научникот не го открива идентитетот на своите испитаници без нивна дозвола.
- При истражување се користени материјали кои се опасни по животот на луѓето.
- Дел од научниот труд е преземен од алатки на вештачката интелигенција.
- Животните врз кој се врши истражување се специјално создадени за таа цел.

Целта на активноста е учениците да ја увидат етичката страна на науката.

Истражувачка активност: Учениците прават мини истражување на пазарот на трудот кај нас и во други земји (земји по избор). Ја проучуваат понудата на работни места преку огласите за работа, барањата кои ги има од страна на работодавачите и анализираат кои занимања се актуелни и конкурентни. Ги споделуваат сознанијата и заклучоците. Целта на оваа активност е учениците да ја воочат потребата од знаење, умеење, потребата од образование и доживотно учење.

Играње улоги: Неколку ученици се пријавуваат и се подготвуваат за играње улоги. Прво извлекуваат на ливче една од религиите кои се изучуваат. Потоа се подготвуваат за улогата на дете припадник на таа религија. Споделувањето пред класот може да прерасне во вид на мини-претстава. Од учениците – артисти се очекува да ги претстават главните особености на религијата како сите останати би добиле јасна претстава за неа. Целта на активноста е на реалистичен начин да се претстават религиите и нивните карактеристики.

Компаративна анализа: Учениците се делат во групи. Секоја група избира земја и ја истражува во однос на нејзината секуларност. Потоа ја споредува со Р.С. Македонија. Сите групи презентираат пред класот и ги анализираат карактеристиките на секуларноста и нејзиното значење со што се постигнува целта на оваа активност.

Дебата: Се организира дебата на часот на тема „Религијата извор на судири или почитување?“ Учениците нудат аргументи по однос на поставеното прашање, ги воочуваат причините за религиските конфликти низ општествата но и примери каде религијата имала обединувачка улога. Предлагаат идеи за меѓурелигиски дијалог во места каде е тоа потребно. Активноста има за цел учениците да го разберат меѓурелигискиот дијалог како начин за надминување на религиските недоразбирања.

Презентација: Учениците имаат задача индивидуално да подготват презентација за тоа кој вид на уметност, уметничко дело или уметник ги сметаат за омилен и зошто. Презентираат пред соучениците и дискутираат за причините за нивниот избор. Целта на активноста е да дојдат до заедничко сознание колку индивидуалните и општествените околности имаат влијание врз нивниот избор.

Дискусија: На часот се прикажува кус документарен филм за анонимниот современ уличен уметник Бенкси (достапно на You Tube). Учениците дискутираат од кои причини овој уметник се смета за општествено ангажиран. Може да наведат слични појави од историјата на уметноста а особено од современата уметност. Активноста е со цел да ги информира учениците за значењето и улогата на уметноста во современото општество, особено за нејзината улога на ангажирана уметност.

Дебата: Наставникот ги поттикнува учениците да наведат видови на уметност карактеристична за нивната нагласена поврзаност со технологијата (дигитална уметност, видео игри, анимирани филмови, филмот воопшто и друго). Потоа се делат во две групи и дебатираат за последиците (позитивни и негативни) на овие видови уметност врз креативноста и врз вредностите на младите. Целта на оваа активност е учениците да ја воочат поврзаноста на уметноста и технологијата и нивното взаемно влијание.

Истражувачка активност: Учениците се делат на неколку групи што имаат задача да претстават уметнички дела од националната историја на уметноста (литература, ликовна уметност, архитектура, музика) и да објаснат зошто се тие значајни за националниот културен идентитет. Целта на активноста е да се осознае улогата на уметноста во создавањето на културната меморија односно на културното наследство и какви последици тоа има врз современото општество.

Тема: **СВЕТОТ ШТО СЕ МЕНУВА, КАКО И ЗОШТО?**

Вкупно часови: 14

Резултати од учење

Ученикот/ученичката ќе биде способен/способна:

1. да го согледува значењето на општествената диференцијација и стратификација во современото општество.
2. да ги разбира општествените движења како важен чинител на општествените промени.

3. да го разбира процесот на глобализација и сите општествени промени кои произлегуваат од неа.	
Содржини (и поими)	Стандарди за оценување
По скалилата на општествената пирамида (диференцијација, стратификација, стратификациски системи)	- Го препознава значењето на општествената диференцијација и стратификација. - Ги наведува и објаснува најпознатите старатификациски системи (касти, сталежи, класи). - Ги споредува карактеристиките на најпознатите стратификациски системи како отворени и затворени. - Ја анализира стратификациската пирамидата. - Ги наведува карактеристиките на социјалните слоеви во современото општество. - Наведува диференцијација според различни основи (возраст, пол, етничност, вероисповед, место на живеење)
Општествена положба (општествена положба, богатство, моќ и углед, општествена мобилност и видови општествена мобилност: хоризонтална и вертикална)	- Објаснува што е општествена положба. - Ги наведува факторите што ја определуваат општествената положба (богатство, моќ и углед). - Разбира што е општествена мобилност. - Ги наведува видовите на мобилноста (хоризонтална и вертикална).
Двигатели на општествените промени (општествени движења; колективно однесување, толпа, јавност, паника, гласини)	- Го објаснува поимот општествени промени. - Го објаснува поимот општествени движења. - Го објаснува поимот колективно однесување. - Ги препознава општествените движења како организиран вид на колективно однесување. - Наведува примери на најпознати општествени движења (еколошки, феминистички, мировни, антирасистички). - Објаснува што е толпа и јавност. - Наведува примери за однесување во толпа и јавност.
Глобализацијата, основа за современите промени (глобализација, економска, политичка, културна, социјална глобализација)	- Го разбира значењето на поимот глобализација. - Ги наведува и објаснува видовите на глобализација (економска, политичка, културна, социјална). - Воочува како глобализацијата влијае на климатските промени и дискутира за актуелните еколошки прашања.

	• Ја препознава улогата на медиумите во глобализацијата. • Дискутира на теми од секојдневието од аспект на глобалисти и антиглобалисти. • Дискутира за актуелната еколошка состојба во РСМ и светот.
• Град, миграции (мегалополис, миграции)	• Ги објаснува поимите град, мегалополис. • Ги објаснува процесите на глобално движење на населението и нивната улога во формирање на градовите и во процесите на глобализацијата.
• Последици од глобализацијата (неоколонијализам, неолиберализам, економски, културни, социјални, еколошки последици)	• Ги согледува последиците од глобализацијата во сите сфери на општественото живеење. • Ги препознава процесите на неоколонијализам и неолиберализам. • Ги согледува последиците од овие процеси на глобално ниво и наведува примери.
• Интернационални организации (ООН, Светска банка, УНИЦЕФ, НАТО, УНЕСКО, ММФ, СЗО)	• Наведува и препознава интернационални организации и го знае нивното значење и улога.

Примери за активности:

Т табела: На табла се изработува Т табела со две колони: отворени и затворени стратификациски системи. Во секоја колона се наведуваат системите кои припаѓаат на соодветната колона и нивните карактеристики. Целта на активноста е учениците визуелно да ги согледаат стратификациските системи и нивните карактеристики.

Анализа на сценарија: Учениците застануваат во еден ред и секој од нив има сценарио на лик со краток опис (сценаријата претходно ги изработуваат учениците), на пример: „Иван е сопственик на компанија која ја наследил од неговиот татко. Има високо образование кое му помага да го надгради семејниот бизнис. Иако пред 4 години компанијата беше во криза поради светската пандемија тој успеа да ја спаси со помош на капиталот на неговата сопруга“. Секој го знае своето сценарио и зазема одредена позиција на замислената пирамида која ја прават учениците. Оваа активност има за цел визуелизација на општествената положба и местото на поединецот на стратификационата општествена скала и факторите кои влијаат на неа.

Практична активност: Учениците имаат задача да изработат програма за општествено движење (да му дадат име, цел, акциски план). Работат во групи по 5 ученика и секој има своја улога во движењето. Презентираат пред соучениците. На крај од презентациите гласаат кое од движењата има најдобра програма. Целта на активноста е учениците да ги воочат значењето на општествените движења но и важноста од активни граѓани во општеството.

Визуелизација: Преку бура на идеи учениците го објаснуваат значењето на поимот глобализација за нив. Следно, прават венцов дијаграм каде централен поим е поимот глобализација а поимите кои ги дополнуваат се однесуваат на економската, политичката, културната и

социјалната глобализација. Внесуваат поими кои се однесуваат на секоја од овие области каде се гледа процесот на глобализација. Целта на оваа активност е визуелизација на поимот глобализација и неговата сеприсутност во нашиот живот.

Дебата: Учениците се делат на две групи: глобалисти и антиглобалисти и аргументираат за ставовите на двете страни. Целта на активната е да ги воочат последиците од глобализацијата врз нашите животи.

Анализа: Учениците се делат во групи и секоја група прави анализа на бивши колонизирани земји. Ги анализираат последиците на овие земји но и состојбата на земјите колонизатори. Ги анализира последиците врз економијата, уметноста, културата, човековите права и слично. Целта на активната е учениците да ги согледаат последиците од колонијализмот и заканите од неоколонијализмот.

Квиз: Наставникот подготвува картички со некоја карактеристика на организациите кои се изучуваат (кратенката на името, активната со која се бави, логото и слично). Учениците извлекуваат картичка и го погодуваат името на организацијата и кажуваат по некоја карактеристика. Оваа активност е погодна и за утврдување на знаењата на учениците.

ИНКЛУЗИВНОСТ, РОДОВА РАМНОПРАВНОСТ/СЕНЗИТИВНОСТ И ИНТЕРКУЛТУРНОСТ

Наставниците во гимназиското образование поттикнуваат инклузивност преку обезбедување активно вклучување на сите ученици во наставните активности. Соодветно ги адаптираат методите на работа за да одговараат на различните когнитивни и емоционални потреби на учениците, користејќи пристапи како индивидуализација, диференцијација, тимска работа и соученичка поддршка. При работа со ученици со попреченост, наставниците применуваат индивидуални образовни планови кои вклучуваат прилагодени резултати од учење и стандарди за оценување и овозможуваат дополнителна поддршка од образовни асистенти, медијатори, тutori-волонтери и професионалци од ресурсните центри.

Редовното следење на напредокот на учениците, особено оние од ранливите групи, е од суштинско значење. Наставниците навремено ги идентификуваат евентуалните тешкотии и обезбедуваат насоки за нивно надминување, притоа создавајќи поддржувачка средина за постигнување на резултатите од учењето. Овој пристап не само што ги поттикнува академските постигнувања, туку и ја гради самодовербата на учениците и нивното чувство на припадност.

Во промовирањето на родова рамноправност, наставниците внимаваат да не се поттикнуваат стереотипни родови улоги при организирање на активностите. При формирањето групи за работа или доделувањето задачи, наставниците обезбедуваат рамнотежа помеѓу момчињата и девојчињата, додека при користењето примери, текстови и илустрации ја поддржуваат родовата сензитивност и ги поттикнуваат учениците да ги надминат родовите стереотипи. Наставниот процес е осмислен така што родовата еднаквост и етничката/културната сензитивност се природен дел од сите активности, особено преку користење, секаде каде што е можно, материјали и содржини кои промовираат интеркултурализам и меѓуетничка интеграција.

Наставниците ги воведуваат учениците во различни културни перспективи преку активности кои промовираат почитување на различностите во сите можни ситуации. Ова им овозможува на учениците да развијат свест за интеркултурно разбирање и соработка, што е основа за создавање и развој на кохезивно, хармонично општество.

ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

За да овозможи учениците да ги постигнат очекуваните стандарди за оценување, наставникот континуирано ги следи активностите на учениците за време на поучувањето и учењето и прибира информации за напредокот на секој ученик. За учеството во активностите, учениците добиваат повратна информација во која се укажува на нивото на успешност во реализацијата на активноста/задачата и се даваат насоки за подобрување (формативно оценување). За таа цел, наставникот ги следи и оценува:

- усните одговори на прашања поставени од наставникот или од соученици,
- учество во истржувачки активности,
- придинесот во групни активности
- домашните задачи и
- одговорите на квизови (куси тестови) што се дел од поучувањето.

По завршување на учењето на секоја тема, ученикот добива бројчана сумативна оценка за постигнатите стандарди за оценување. Сумативната оценка се изведува како комбинација од резултатот постигнат на тест на знаење во комбинација со оценката за напредувањето констатирана преку различните техники на формативно оценување. Во текот и на крајот од учебната година ученикот добива бројчани оценки.

Почеток на имплементација на наставната програма	учебна 2026/2027 година
Институција/ носител на програмата	Биро за развој на образованието
Согласно член 21 став 3 од Законот за средното образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/95, 24/96, 34/96, 35/97, 82/99, 29/02, 40/03, 42/03, 67/04, 55/05, 113/05, 35/06, 30/07, 49/07, 81/08, 92/08, 33/10, 116/10, 156/10, 18/11, 42/11, 51/11, 6/12, 100/12, 24/13, 41/14, 116/14, 135/14, 10/15, 98/15, 145/15, 30/16, 127/16 и 67/17, 64/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 229/20, 78/25 и 132/25), министерката за образование и наука ја донесе наставната програма по предметот <i>Социологија</i> за II (втора) година гимназиско образование.	бр. <u>13-15610/2</u> <u>15.12.2025</u> година Министерка за образование и наука, проф. д-р Весна Јаневска, с.р.